

УДК 615.03:[616.98:578.834.1]-036.21

DOI <https://doi.org/10.11603/2312-0967.2022.1.13055>

ОСОБЛИВОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОПІКИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

О. Є. Самогальська, О. В. Шманько, З. П. Мандзій, В. Ф. Тюріна, Л. Г. Дзюба

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

samogalska@tdmu.edu.ua

ІНФОРМАЦІЯ

Надійшла до редакції / Received:
15.02.2022

Після доопрацювання / Revised:
17.02.2022

Прийнято до друку / Accepted:
18.02.2022

Ключові слова:

пандемія COVID-19;
фармацевтична опіка;
симптоматичне лікування;
прояви застуди;
лікарські засоби.

АНОТАЦІЯ

Мета роботи. Аналіз використання лікарських засобів для симптоматичного лікування проявів застуди (в рамках фармацевтичної опіки) під час пандемії COVID-19.

Матеріали і методи. Проведено опитування населення, а саме 56 осіб віком від 18 до 87 років та 36 фармацевтів віком від 20 до 38 років. Для опитування складено анкети, які включали паспортні дані та питання щодо використання лікарських засобів при симптомах застуди в період пандемії COVID-19.

Результати й обговорення. Анкетування населення продемонструвало при виборі лікарських засобів пріоритет рекомендацій лікаря (59 %) і фармацевта (23 %). Фармацевти вказали, що при обранні симптоматичної фармакотерапії симптомів застуди найбільше значення мали власний досвід та дані наукових досліджень, які оцінювали, відповідно, в 4,3 та 4,2 бала (за 5-бальною шкалою). Із жарознижувальних препаратів опитані віддавали перевагу парацетамолу та препаратам на його основі, що відповідає діючому протоколу фармацевта, як і рекомендації лікарських засобів при болю в горлі, кашлі і риніті.

Висновки. З метою оптимізації фармацевтичної опіки хворих із проявами застуди доцільно доповнити протоколи фармацевта окремим протоколом із лікування COVID-19 з врахуванням загрозливих симптомів і рекомендацій з профілактики, зокрема, вакцинації.

Вступ. Пандемія COVID-19 значним чином вплинула на систему охорони здоров'я в усьому світі [1–4]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я кількість зафіксованих випадків хвороби сягнула понад 500 млн, з них більше 2 млн закінчилися летально. Поряд із цим більшість хворих мала легкий перебіг з симптомами, характерними для гострих респіраторних інфекцій: гарячка, кашель, підвищена втома, біль у горлі та нежить [1, 2]. Тому й значення фармацевтичної опіки пацієнтів із проявами захворювання значно зросло в період пандемії COVID-19. Наказ МОЗ України від 24.04.2020 р. № 961 «Стандарт фармацевтичної допомоги «Корона-

вірусна хвороба (COVID-19) у період значного зростання захворюваності на гострі респіраторні інфекції регламентував діяльність аптечних працівників як у плані постачання лікарських засобів та медичних виробів, у тому числі тих, що використовуються як для профілактики, діагностики та лікування захворювань у заклади охорони здоров'я, так і надання безпосередньої допомоги населенню згідно з діючим протоколом провізора (фармацевта) при відпуску безрецептурних лікарських засобів [5, 6]. Вибір ефективних і безпечних лікарських засобів при здійсненні фармацевтичної опіки значним чином впливає на перебіг захворювання, при цьому важливим компо-

нентом фармацевтичної опіки є і оцінка загрозливих симптомів та спрямування, при необхідності, відвідувача аптечної установи до лікаря. Тому кваліфікація фармацевтів відіграє значну роль при наданні допомоги населенню, особливо в період пандемії COVID-19.

Мета роботи – аналіз використання лікарських засобів для симптоматичного лікування проявів застуди (в рамках фармацевтичної опіки) під час пандемії COVID-19.

Матеріали і методи. Для виконання нашої роботи було проведено опитування населення різного віку, статі та місця проживання. Для цього було створено анкету, яка включала такі пункти:

Вік

Стать

Освіта

Місце роботи

Місце проживання (місто, село)

Якими ліками користуєтеся при лікуванні застуди?

1. Жарознижувальними (оцініть ефективність за 5-бальною шкалою)
2. При болю в горлі (оцініть ефективність за 5-бальною шкалою)
3. При кашлі (оцініть ефективність за 5-бальною шкалою)
4. При нежитю (оцініть ефективність за 5-бальною шкалою)
5. Чи приймаєте антибіотики (які)? (оцініть ефективність за 5-бальною шкалою)

Чи відмічали побічні реакції, якщо так, то які:

Ліки приймали:

- За призначенням лікаря
- За порадою провізора
- За порадою інших осіб
- Самостійно (прочитали в журналі, рекламі, інтернеті)
- Інший варіант

Оцініть в балах (1–5) важливість, на вашу думку, таких факторів для вибору препарату:

- Рекомендацій лікаря
- Рекомендацій фармацевта
- Реклами
- Самостійного рішення

На Вашу думку, що забезпечує ефективність приймання препарату (оцініть кожен пункт за 5-бальною шкалою):

- Рекомендації лікаря
- Рекомендації фармацевта
- Фірма-виробник
- Умови зберігання в аптеці
- Умови зберігання вдома
- Доза
- Дотримання інструкцій
- Власний досвід
- Ціна

Які ліки наявні від застуди в домашній аптечці?

В анкетуванні впродовж листопада 2021 року взяли участь 56 осіб, з них 14 чоловіків (25,0 %), 42 жінки (75,0 %) віком від 18 до 87 років. Жителями міста було 47 осіб (84,0 %), села – 9 осіб (16,0 %). 21 респондент – з вищою освітою, 18 – з середньою спеціальною, та 13 опитаних ще навчаються, що складає 40,4 %, 34,6 % та 25,0 %, відповідно.

Для опитування фармацевтів була створена анкета, що містила такі пункти:

Стаж роботи

Вік

Стать

Жарознижувальні препарати, які Ви рекомендуєте при ГРЗ.

Препарати від болю в горлі, які Ви рекомендуєте при ГРЗ.

Препарати від сухого та від вологого кашлю, які Ви рекомендуєте при ГРЗ.

Препарати від нежитю, які Ви рекомендуєте при ГРЗ.

Від чого залежить Ваш вибір препарату (кожен показник оцініть в 1–5 балів):

- Фірми-виробника
- Ціни
- Даних публікацій
- Власного досвіду
- Даних наукових досліджень
- Реклами

Було опитано 36 працівників аптек віком від 20 до 38 років, з них – 93,8 % (34 особи) жінки, 6,2 % (2 особи) – чоловіки, стаж роботи яких становив від кількох місяців до 14 років.

Результати й обговорення. В результаті аналізу анкет після опитування населення встановлено такі дані. Серед респондентів переважали жінки 42 особи (75,0 %), чоловіків було 14 (25,0 %), що вказує на часте звернення до аптек осіб жіночої статі. Серед них – 48 % – безробітні та студенти (27 осіб) та 52 % (29 осіб) – працевлаштовані. Зокрема, серед працюючих респондентів 24,1 % (7 опитаних) – працівники аптеки, 4 (13,8 %) – приватні підприємці, 4 (13,8 %) працівники закладів освіти, а також представники збройних та авіаційних сил України, лісового господарства, бухгалтер, лікар, працівник банку, водій, кухар, рентгенолог та спеціалісти у сфері торгівлі.

Приймання лікарських препаратів здійснювали переважно за призначенням лікаря – 34 особи (67 %), самостійно – 10 осіб (19 %), за порадою інших осіб – 3 особи (6 %), за порадою фармацевта – 3 особи (6 %) та 1 респондент вказав, що ліки приймає згідно з протоколом лікування (2 %) (рис. 1).

На думку опитаних, найважливішим при виборі препарату є рекомендація лікаря (59 %), друге місце займає рекомендація фармацевта (23 %) та менш важливими є самостійне рішення (14 %) та реклама (4 %) (рис. 2).

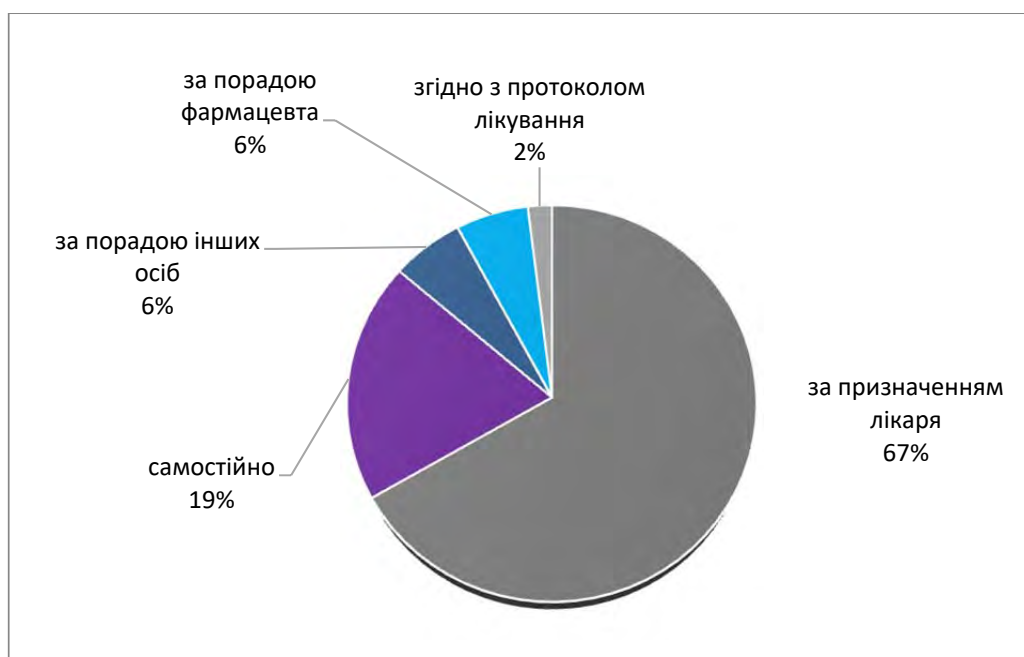

Рис. 1. Розподіл респондентів згідно з використанням рекомендацій щодо вибору препаратів при симптомах застуди.

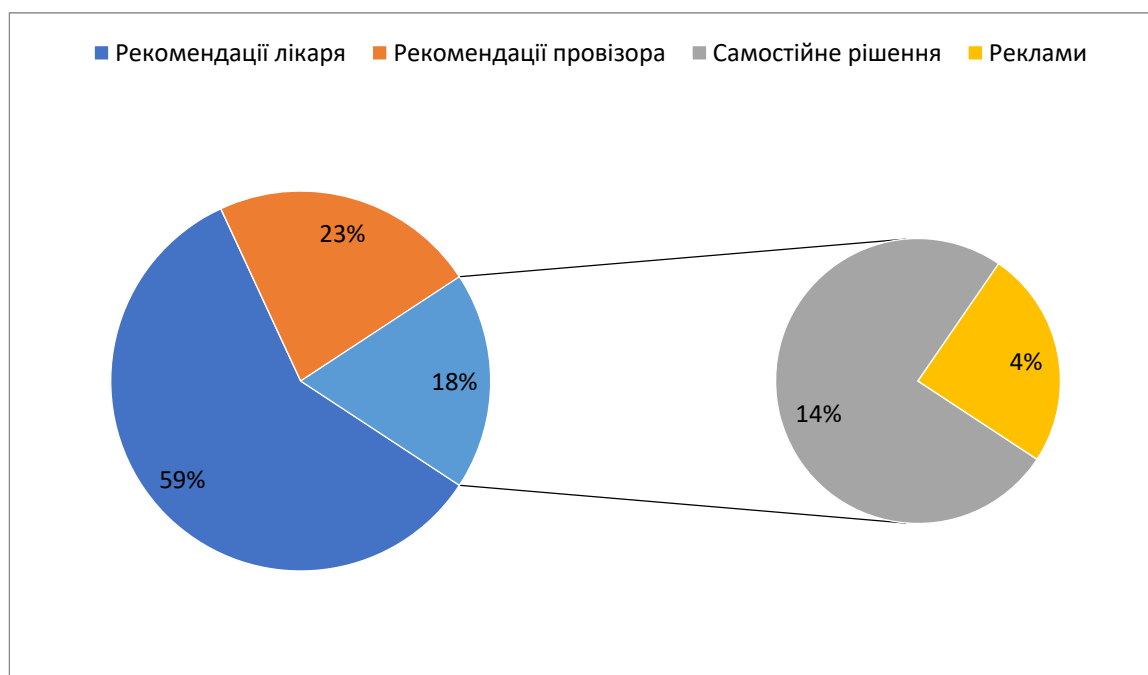

Рис. 2. Розподіл опитаних та оцінка значення вибору препарату для симптоматичного лікування проявів застуди.

Відповіді респондентів на питання, які фактори найбільшою мірою впливають на ефективність приймання лікарських засобів при застуді, представлено на рисунку 3.

Необхідно зауважити, що значення рекомендацій фармацевта для вибору лікарського засобу вказали

23,0 % опитаних, а вплив на ефективність лікування тільки 6,0 %.

Встановлено, що із жарознижувальних препаратів люди віддавали перевагу парацетамолу – 32 особи (57,0 %), а також препаратам на його основі – 24 особи (42,0 %), 10 осіб (17,8 %) приймали ібупрофен, з

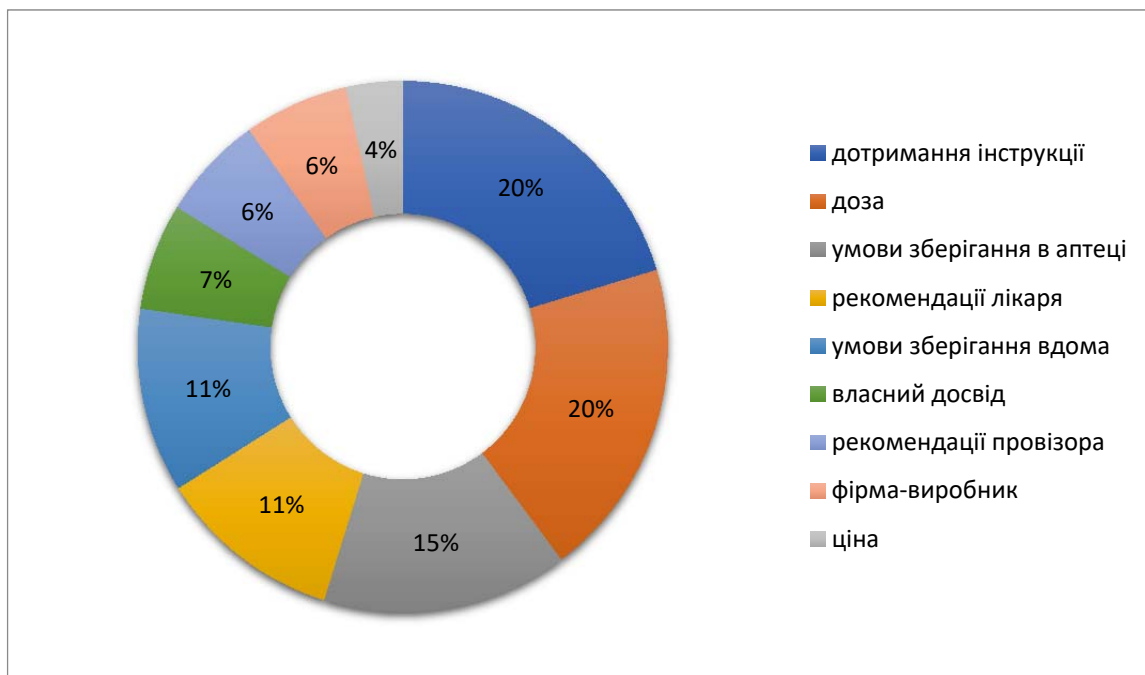

Рис. 3. Оцінка респондентами чинників, що впливають на ефективність лікування застуди.

меншою частотою – ацетилсаліцилову і мефенамінову кислоту (що відповідає діючому протоколу) [5, 6].

Для знання болю в горлі опитані віддають перевагу льодяникам і таблеткам для розсмоктування, меншою мірою застосовують спреї. Стрепсілс у вигляді льодяників приймали 9 осіб, 4 особи – декатилен, 3 особи – тантум-верде, з меншою частотою застосовували септефрил, ангілекс, фарингосепт, хлорофіліпт та неоангін. Із аерозольних засобів найчастіше застосовують хепілор, інгаліпт та орасепт.

Респонденти зазначили, що при нежиті застосовують сольові розчини, а також судинозвужувальні засоби на основі ксилометазоліну та метазоліну, з меншою частотою – нафтизин. Вказані лікарські засоби відповідають діючому протоколу фармацевта [6].

Про приймання антибактеріальних засобів при лікуванні проявів застуди повідомили 19 осіб (33,9 %), більшість опитаних приймала дані засоби за призначенням лікаря, декілька осіб – самостійно, за порадою провізора чи інших осіб. Найчастіше приймали азитроміцин, цефазолін, цефтріаксон, аугментин. У 10 (17,8 %) осіб спостерігали побічні реакції на тлі приймання антибактеріальних препаратів, такі як діарея, метеоризм, нудота та алергічні реакції. Необхідно зазначити, що респонденти не володіли інформацією про недоцільність приймання антибіотиків при вірусних інфекціях [5].

Для аналізу призначення симптоматичного лікування проявів застуди під час пандемії COVID-19 було опитано 36 працівників аптек віком від 20 до 38 років, переважно жінки, стаж роботи яких становив від кількох місяців до 14 років.

Встановлено, що як жарознижувальний препарат фармацевти віддавали перевагу парацетамолу – 20 осіб (45,45 %), а також засобам з його вмістом – 5 осіб (11,40 %), також рекомендували ібупрофен – 9 осіб (20,45 %) та препарати на його основі – 11 осіб (25 %), з меншою частотою – німесулід, ацетилсаліцилову та мефенамінову кислоту (що відповідає чинному протоколу провізора). Для знання болю в горлі фахівці рекомендували льодяники, розчини для полоскання, спреї та таблетки із вмістом антисептичних та місцевоанестезуючих засобів. Найчастіше рекомендували такі препарати: декатилен, стрепсілс, анзібел, інгаліпт, а також препарати на основі бензидинаміну (фортеза, тантум-верде, зіпелор). За наявності нежиті рекомендували судинозвужувальні засоби на основі ксилометазоліну та оксиметазоліну, а також сольові розчини. Препарати на основі ацетилцистеїну, амброксолу та засоби на рослинній основі – фармацевти рекомендували для лікування вологого кашлю; лібексин, стоптусин, рапітус – для сухого. Призначення відповідали діючому протоколу [6].

Аналіз анкет дав змогу оцінити критерії, якими фармацевти керувалися під час вибору лікарських засобів. При анкетуванні респонденти оцінювали важливість кожного показника в балах від 1 до 5. Найважливішими для провізорів виявилися власний досвід та дані наукових досліджень, оцінені в 4,3 та 4,2 бала, відповідно; значення фірми-виробника оцінили у 4,1 бала, а вартість лікарського засобу – у 3,9 бала. Рекламу, на думку провізорів, мала найменший вплив на вибір лікарського засобу – 1,8 бала. Найбільш значущими факторами 23 % фармацевтів

вважали фірму-виробника і дані наукових досліджень (рис. 4).

Таким чином, у рамках фармацевтичної опіки фармацевти повинні віддавати відвідувачам вичерпну інформацію про застосування препаратів для симптоматичного лікування COVID-19, здійснювати їх підбір індивідуально для кожного пацієнта, виключати загрозові симптоми, інформувати населення про необхідність приймання лікарських засобів суворо за показаннями, при виборі фармакотерапії спиратися на доказові джерела, зокрема, на протоколи фармацевта, а у разі потреби рекомендувати пацієнтам

звертатися до лікаря. Фармацевти повинні інформувати населення про те, наскільки важливими для ефективності фармакотерапії є дотримання рекомендацій лікаря та фармацевта, інструкцій щодо приймання, дози та правил зберігання. А також надавати інформацію про недоцільність та небезпеку приймання антибактеріальних засобів без рекомендацій лікаря, попереджати про можливість розвитку резистентності та інших побічних реакцій при їх самостійному прийманні. Під час пандемії COVID-19 необхідно враховувати, що самолікування може бути шкідливим для здоров'я.

Рис. 4. Оцінка фармацевтами чинників для вибору лікарського засобу.

Висновки. 1. У період пандемії COVID-19 медична допомога населенню надається згідно з протоколом «Надання медичної допомоги для лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)», затвердженого наказом МОЗ України від 02 квітня 2020 року № 762 (в редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України від 20 вересня 2021 року № 1979), зі змінами (у редакції наказу МОЗ України від 22 лютого 2022 року № 358).

2. Для населення при лікуванні симптомів застуди в період пандемії COVID-19, згідно з даними опитування, на першому місці є рекомендації лікаря (59,0 %), на другому – провізора (23 %) та менш важливими є самостійне рішення (14 %) та реклама (4 %).

3. При виборі лікарських засобів для лікування симптомів застуди в період пандемії COVID-19 фармацевти оцінили власний досвід та дані наукових досліджень в 4,3 та 4,2 бала відповідно; значення фірми-виробника – у 4,1 бала, а вартість лікарського засобу – у 3,9 бала, реклами – в 1,8 бала. Рекомендації щодо лікарських засобів при проявах застуди відповідали діючому протоколу фармацевта.

4. З метою оптимізації фармацевтичної опіки хворих із проявами застуди доцільно доповнити протоколи фармацевта окремим протоколом із лікування COVID-19 з врахуванням загрозових симптомів і рекомендацій щодо профілактики, зокрема, вакцинації.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflicts of interest: authors have no conflict of interest to declare.

PECULIARITIES OF PHARMACEUTICAL CARE DURING THE COVID-19 PANDEMIC

O. Ye. Samohalska, O. V. Shmanko, Z. P. Mandziy, V. F. Tiurina, L. H. Dziuba

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

samogalska@tdmu.edu.ua

The aim of the work. To analyze the use of drugs for the symptomatic treatment of colds (within the framework of pharmaceutical care) during COVID-19 pandemic.

Materials and Methods. A population survey of 56 people aged 18–87 and of 36 pharmacists aged 20–38 years was conducted. Questionnaires were compiled for the survey, which included passport data and questions on the use of drugs for cold symptoms during COVID-19 pandemic.

Results and Discussion. Analysis of population questionnaires on the choice of drugs demonstrated prescription preferences by physicians (59 %) and pharmacists (23 %). Pharmacists indicated that in choosing the symptomatic pharmacotherapy of cold symptoms among the most important factors there were personal experience and research data which were estimated at 4.3 and 4.2 score points, respectively (on a 5-point scale). As an antipyretic drug, respondents preferred paracetamol and other drugs based on it, which corresponds to the current pharmacist protocols, as well as to recommendations of drugs for sore throat, cough and rhinitis.

Conclusions. In order to optimize the pharmaceutical care of patients with colds it is advisable to supplement current pharmacist protocols with a separate protocol for the treatment of COVID-19, taking into account threatening symptoms and recommendations for prevention, including vaccination.

Key words: COVID-19 pandemic; pharmaceutical care; symptomatic treatment; cold symptoms, drugs (medicines).

Перелік бібліографічних посилань

- COVID-19: епідеміологія, клініка, діагностика, лікування та профілактика / М. А. Андрейчин, Н. А. Ничик, Н. Г. Завіднюк [та ін.]. *Інфекційні хвороби*. 2020. № 2. С. 41–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/InfKhvor_2020_2_8.
- Пандемія COVID-19 і серцево-судинні захворювання / В. М. Коваленко, Є. Г. Нешукай, Т. М. Корнієнко, Н. С. Титова. *Український кардіологічний журнал*. 2020. Т. 27, № 2. С. 10–17, doi:10.31928/1608-635X-2020.2.1017.
- Малий В. П. Патогенез коронавірусної інфекції COVID-19 / В. П. Малий, І. М. Асоян, І. В. Сай, І. В. Андрусович. *Інфекційні хвороби*. 2020. № 3. С. 73–83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/InfKhvor_2020_3_12.
- Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. W. J. Guan, Z. Ni, Y. Hu et al. *New England Journal of Medicine*. 2020. Vol. 18, No. 382. P. 1708–1720.
- Протокол «Надання медичної допомоги для лікування коронавірусної хвороби (COVID-19)». URL: https://moz.gov.ua/uploads/5/29766-dn_638_06_04_2021_dod.pdf
- Протоколи фармацевта. URL: https://www.dec.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/01/2022_7_pf.pdf

References

- Andreichyn MA, Nychyk NA, Zavidniuk NH, Yosyk YI, Ishchuk IS, Ivakhiv OL. [COVID-19: epidemiology, clinical manifestations, diagnosis, treatment and prevention]. *Infektsiini khvoroby*. 2020;2: 41-55. Available from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/InfKhvor_2020_2_8. Ukrainian.
- Kovalenko VM, Nesukay EG, Korniyenko TM, Titova NS. [The COVID-19 pandemic and cardiovascular diseases]. *Ukr J Card*. 2020;27(2): 10-17. doi:10.31928/1608-635X-2020.2.1017.
- Malyy VP, Asoian IM, Sai IV, Andrusovych IV. [Pathogenesis of coronavirus infection COVID-19]. *Infektsiini khvoroby*. 2020;3:73-83. Available from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/InfKhvor_2020_3_12. Ukrainian.
- Guan WJ, Ni Z, Hu Y. Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. *New England Journal of Medicine*. – 2020. – Vol. 18, N 382. – P. 1708-1720.
- Ministry of Health of Ukraine. [Protocol of medical care provision for the treatment of coronavirus disease (Covid-19)] [Internet]. Kyiv: Ministry of Health of Ukraine; [2021; cited 2022 May 12]. Available from: https://moz.gov.ua/uploads/5/29766-dn_638_06_04_2021_dod.pdf. Ukrainian.
- Pharmacist protocols when giving medicines for patients. [Internet]. Kyiv: State Expert Centre of the Ministry of Health of Ukraine; [2022; cited 2022 May 12]. Available from: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/2022_7_pf.pdf. Ukrainian.

Відомості про авторів

Самогальська О. Є. – д. мед. наук, професор, завідувачка кафедри клінічної фармації, Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, Тернопіль, Україна. E-mail: samogalska@tdmu.edu.ua, ORCID 0000-0002-8194-404

Шманько О. В. – канд. мед. наук, асистент кафедри клінічної фармації, Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, Тернопіль, Україна. E-mail: chmankoov@tdmu.edu.ua, ORCID 0000-0001-8029-9433

Мандзій З. П. – канд. мед. наук, доцент кафедри клінічної фармації, Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, Тернопіль, Україна. E-mail: mandziy@tdmu.edu.ua, ORCID 0000-0003-0239-5272

Тюріна В. Ф. – канд. мед. наук, доцент кафедри клінічної фармації, Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, Тернопіль, Україна. E-mail: tyurina@tdmu.edu.ua, ORCID 0000-0002-0066-1373

Дзюба Л. Г. – магістрант кафедри клінічної фармації, Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, Тернопіль, Україна. E-mail: dzyuba_lyugry@tdmu.edu.ua

Information about the authors

Samohalska O. Ye. – DSc (Medicine), Professor, Head of the Department of Clinical Pharmacy, I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, Ternopil, Ukraine. E-mail: samogalska@tdmu.edu.ua, ORCID 0000-0002-8194-404

Shmanko O. V. – PhD (Medicine), assistant of the Department of Clinical Pharmacy, I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, Ternopil, Ukraine. E-mail: chmankoov@tdmu.edu.ua, ORCID 0000-0001-8029-9433

Mandziy Z. P. – PhD (Medicine), Associate Professor, Department of Clinical Pharmacy, I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, Ternopil, Ukraine. E-mail: mandziy@tdmu.edu.ua, ORCID 0000-0003-0239-5272

Tiurina V. F. – PhD (Medicine), Associate Professor, Department of Clinical Pharmacy, I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, Ternopil, Ukraine. E-mail: tyurina@tdmu.edu.ua, ORCID 0000-0002-0066-1373

Dziuba L. H. – undergraduate of the Department of Clinical Pharmacy, I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, Ternopil, Ukraine. E-mail: dzyuba_lyugry@tdmu.edu.ua